Eduskunnan hallintovaliokunta
hav@eduskunta.fi

Viite: Asiantuntijapyyntö, 17.2.2026

K 20/2025 vp Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2025

Kuntaliitto kiittää kuulemispyynnöstä ja mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto kielilainsäädännön soveltamista koskevasta hallituksen kertomuksesta (kielikertomus).

Kielikertomuksessa hallitus esittelee sekä kansalliskielten että muiden kotoperäisten kielten tilannetta ja kielellisten oikeuksien toteutumista. Kuntaliitto kommentoi kielikertomusta kuntien näkökulmasta.

Yleistä

Yleisesti Kuntaliitto toteaa, että kuntien velvollisuudet kielilainsäädännön nojalla riippuvat sekä kunnan kielellisestä statuksesta että kyseessä olevasta kielestä. Kielilainsäädännön asettamien velvoitteiden lisäksi kunnilla on myös yhdenvertaisuuslain (1325/2014) nojalla velvollisuus edistää eri väestöryhmien yhdenvertaisuutta, eikä kunta saa syrjiä ketään kielen perusteella.

Kuntien velvollisuudet kielilainsäädännön nojalla määritellään pääsääntöisesti seuraavasti.

Kansalliskielet

Suomen perustuslain (731/1999) mukaan suomi ja ruotsi ovat maamme kansalliskielet. Kielelliset oikeudet turvataan sekä kielilaissa (423/2003) että muussa lainsäädännössä.

Yksikielinen kunta palvelee ja tiedottaa kunnan kielellä sekä käyttää pääsääntöisesti kunnan kieltä käsittelykielenä hallintoasiassa. Kaksikielisen kunnan tulee palvella ja tiedottaa molemmilla kielillä kunnan enemmistökielestä riippumatta. Hallintoasioissa käytetään pääsääntöisesti asianosaisen kieltä. Kunnan tulee oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että kielelliset oikeuden toteutuvat käytännössä.

CC BY

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Kunnan viranomaisella ei ole velvollisuutta käyttää itse muita kieliä kuin suomea ja ruotsia. Viranomainen voi kuitenkin aina antaa parempaa kielellistä palvelua kuin mitä laissa edellytetään.

Kuntien kielellisistä velvollisuuksista säädetään myös muun muassa varhaiskasvatusta ja opetusta, kotoutumista ja työvoimapalveluja koskevassa lainsäädännössä.

Ahvenanmaa

Ahvenanmaan maakuntaa koskevista kielellisistä oikeuksista ja velvollisuuksista ei säädetä kansallisessa kielilaissa, vaan kielisäännökset sisältyvät Ahvenanmaan itsehallintolakiin (1144/1991). Maakunta on yksikielisesti ruotsinkielinen.

Saamen kielet

Suomessa käytetään kolmea saamen kieltä: inarinsaamea, koltansaamea ja pohjoissaamea. Perustuslain mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamen kielilaissa (1086/2003) säädetään oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisissa. Lakia sovelletaan saamelaisten kotiseutualueen kuntiin, joihin kuuluvat Enontekiö, Inari ja Utsjoki sekä osa Sodankylän kunnasta.

Näiden kuntien viranomaisissa asioidessaan saamelaisella on oikeus käyttää valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. Kuntien tulee myös palvella saamen kielellä ja käyttää saamen kieltä tiedottamisessa. Kuntien kielellisistä velvollisuuksista säädetään myös muun muassa varhaiskasvatusta ja opetusta koskevassa lainsäädännössä.

Viittomakielet

Perustuslain mukaan viittomakielisillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan, ja viittomakieltä käyttävien oikeudet turvataan lailla. Suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen edistämisvelvollisuudesta säädetään viittomakielilaissa (359/2015).

Kunnan on toiminnassaan edistettävä viittomakieltä käyttävien mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään. Kuntien kielellisistä velvollisuuksista säädetään myös muun muassa hallintolaissa ja opetusta koskevassa lainsäädännössä.

Muut kielet

Perustuslain mukaan romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kunnan viranomaisella ei ole kuitenkaan velvollisuutta käyttää näitä tai muita vieraita kieliä, vaan se voi

tarvittaessa turvautua tulkkaukseen tai kääntämiseen kielelle, jota asiakas ymmärtää.

Kielellisten oikeuksien edistämisen ja toteutumisen seuranta

Kielikertomuksessa esitetään muun muassa, miten kielellisiä oikeuksia on edistetty seurantajakson aikana, ja miten kielellisten oikeuksien koetaan toteutuvan. Kuntaliitto kommentoi seuraavasti muutamia kunnille olennaisia kokonaisuuksia.

Kieliryhmien kuuleminen säädösvalmistelussa

Kielikertomuksessa todetaan, että säädösvalmistelun kuulemisessa tulee käyttää molempia kansalliskieliä, ja että säädösvalmistelun kuulemisoppaan päivittämisessä kielilain asettamia edellytyksiä on tarkennettu.

Kuntaliitto pitää kuulemisoppaan päivittämistä tärkeänä ruotsin- ja kaksikielisten kuntien näkökulmasta. Molempien kansalliskielten huomioiminen lausunto- ja kuulemismenettelyssä edistää kuntien ja muiden sidosryhmien sekä yleisön mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa yhdenvertaisesti molemmilla kansalliskielillä.

Kokemukset kielellisten oikeuksien toteutumisesta viranomaisissa

Vuoden 2024 kielibarometri osoittaa kansalliskielten osalta, että omakielisen palvelun saaminen kaksikielisissä kunnissa vaihtelee sen mukaan, kuuluuko henkilö kielienemmistöön vai vähemmistöön. Ruotsinkielisen väestön kielelliset oikeudet eivät käytännössä toteudu lainsäädännön edellyttämällä tavalla kunnissa, joissa ruotsi on vähemmistökieli.

Viitaten kielibarometrin tuloksiin Kuntaliitto katsoo, että kielikertomuksessa olisi hyödyllistä tarkemmin seurata, miten kielelliset oikeudet toteutuvat kaksikielisten kuntien eri toimialoilla.

Kielikertomuksessa nostetaan esiin, että resurssien ollessa rajalliset keskeinen keino kielellisen palvelun parantamiseksi on henkilöstön kielitaidon kartoittaminen ja sen mahdollisimman tehokas hyödyntäminen kielisuunnittelun avulla. Kielitaito tulisi viranomaisissa huomioida jo rekrytointivaiheessa, ja tärkeää olisi myös tarjota henkilöstölle mahdollisuuksia kehittää kielitaitoaan ja kannustaa heitä tähän.

Kuntaliitto yhtyy tähän ja toteaa, että Kuntaliitto on julkaissut oppaan *Toimiva kaksikielisyys kunnassa,* jonka tavoitteena on toimia tukena kunnille kielilainsäädännön noudattamisessa.

Saamen kielten osalta kielikertomuksessa todetaan, että saamebarometrissä 2024 nousi esiin saamelaisiin ja heidän kielellisiin oikeuksiinsa kohdistuvien ennakkoluulojen ja tietämättömyyden yleisyys. Parhaiten saamenkielinen palvelu saamelaisten kotiseutualueella toteutuu sivistystoimessa.

Viittomakielten osalta kielikertomuksessa todetaan, että vuoden 2024 viittomakielibarometrin perusteella asiakas joutuu yhä tilaamaan tulkin viranomaisen puolesta noin seitsemässä tapauksessa kymmenestä. Parhaiten viranomaiset huolehtivat tulkin tilaamisesta muun muassa perusopetukseen ja päivähoitoon liittyvässä asioinnissa.

Suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävien oikeuksien toteutuminen kuitenkin heikkenee tulkkipulan johdosta, eikä helpotusta ole näkyvissä, sillä suomenruotsalaisen viittomakielen tulkeille ei ole tällä hetkellä tarjolla koulutusta.

Kuntaliitto pitää kielellisiä oikeuksia erityisen tärkeinä varhaiskasvatuksessa ja opetustoimessa, ja katsoo, että kunnat ovat lähtökohtaisesti onnistuneet toteuttamaan oikeudet hyvin. Kunnilla on tässä tärkeä rooli sekä kasvatuksen ja opetuksen järjestäjänä että kielten edistäjänä.

Digitalisaatio

Kielikertomuksessa todetaan, että digipalveluista on tullut kiinteä ja kasvava osa yhteiskunnan palvelutarjontaa, ja asiointi on siirtynyt yhä enemmän verkkoon. Siksi on erittäin tärkeää, että kansalaisten kielelliset oikeudet toteutuvat digipalveluissa. Asia on huomioitu myös kansalliskielistrategiassa ja kielipoliittisessa ohjelmassa.

Yleisellä tasolla digitalisaatio voi turvata kielellisiä oikeuksia. Siihen liittyy kuitenkin haasteita, jotka tuodaan hyvin esiin kielikertomuksessa. Digipalveluita kehitettäessä kielilainsäädännön palveluille asettamia vaatimuksia ei aina huomioida, ja digipalveluiden kielellisessä saavutettavuudessa on paljon kehitettävää. Kuntaliiton kuntaverkostoissa on tuotu esiin, että tähän usein vaikuttaa sekä resurssipula että yksikielinen ajattelutapa. Digipalvelujen kieliversioihin ja kielelliseen saavutettavuuteen tulisi kiinnittää huomiota jo järjestelmien hankintavaiheessa.

Vuoden 2024 kielibarometrin perusteella digipalveluiden kielellinen palvelu on heikentynyt vuoteen 2020 verrattuna. Suurin osa suomenkielisistä ei ole kohdannut kieleen liittyviä ongelmia digipalveluissa, kun taas suurin osa ruotsinkielisistä on. Näitä ongelmia ovat esimerkiksi puutteelliset käännökset, koko palveluketjun toimimattomuus ruotsiksi sekä se, ettei valittua palvelua löydy ollenkaan ruotsiksi.

Mainittuihin puutteisiin viitaten on ilmeistä, että digipalveluihin liittyviä kielellisiä velvoitteita ei huomioida riittävästi digikehittämishankkeissa. Kielilain soveltaminen digihankkeisiin voi näyttää tulkinnanvaraiselta, minkä takia digipalveluihin sovellettavaan lainsäädäntöön olisi suotavaa lisätä informatiivinen viittaus kielilakiin.

Kuntaliitto huomauttaa, että puutteita ei ole pelkästään yleisölle tai asiakkaille suunnatuissa digipalveluissa, vaan myös esimerkiksi kunnille suunnatuissa palveluissa. Kielilain ja Ahvenanmaan itsehallintolain nojalla valtion viranomaisen on lähettäessään kirjelmiä kunnalle käytettävä molempia kansalliskieliä, jos kyseessä on kaksikielinen kunta, ja ruotsia jos kyseessä on ruotsinkielinen kunta. Tätä sovelletaan myös digipalveluihin. Kuntaliitto edellyttää, että valtion kielelliset velvollisuudet kuntia kohtaan huomioidaan esimerkiksi työvoimapalvelujen valtakunnallisten tietojärjestelmien kehittämisessä.

Kuntaliitto katsoo, että kaksikielisten digipalvelujen toteuttaminen on edellytys kaksikielisten viranomaisten palvelujen saavutettavuudelle. Kaksikieliset järjestelmät edesauttavat myös muiden kieliversioiden kehittämistä. Kuntaliitto näkee myös tärkeänä, että selkokielen tarve huomioidaan digipalvelujen kehittämisessä.

Ottaen huomioon, että suuri osa väestöstä käyttää valtion digipalvelujen lisäksi myös kuntien ja hyvinvointialueiden digipalveluja, kielikertomuksessa olisi Kuntaliiton mukaan tärkeää seurata, miten kielelliset oikeudet toteutuvat kuntien ja hyvinvointialueiden digipalveluissa.

Tekoäly ja käännökset

Kuten kielikertomuksessa nostetaan esiin, tekoälyn ja digitaalisten palveluiden kehittyminen tuovat uusia mahdollisuuksia kielellisten oikeuksien turvaamiseen ja palvelun parantamiseen. On kuitenkin huomioitava, että tekoälyllä tuotettujen käännösten tarkastaminen ja laadun valvonta ovat tarpeen etenkin viranomaisteksteissä.

Kuntaliitto on syksyllä 2025 julkaissut kyselyyn perustuvan selvityksen kaksikielisten kuntien käännöstoiminnasta. Selvityksestä käy ilmi, että valtaosa kyselyyn vastanneista kunnista käyttää tekoälyä tai konekääntämistä käännöstyössään. Puolet kunnista vastasi, että niillä on prosessit tekoälyn tuottaman tekstin tarkastamiseksi. Selvityksen pohjalta Kuntaliitto on koonnut suosituksia kuntien käännöstoiminnan tueksi, muun muassa tekoälykäännösten tarkastamisesta.

Maahanmuuttaneiden kielellinen kotoutuminen ja kielen oppiminen

Maahanmuuttaneiden suomen tai ruotsin kielen oppimisella on keskeinen merkitys kotoutumista edistävänä tekijänä, ja kunnilla on merkittävä rooli maahanmuuttaneiden kielellisen osallisuuden ja kotoutumisen edistäjinä.

Sekä työvoimapalvelut että kotoutuminen ovat pääosin kuntien vastuulla. Kunnan tulee järjestää suomen tai ruotsin kielen opetusta osana kotoutumiskoulutusta, jonka kielellisenä tavoitteena on, että henkilö saavuttaa suomen tai ruotsin kielessä toimivan perustaidon. Kotoutumislain uudistuksen myötä kunnat tarjoavat kotoutumista edistäviä palveluita myös työvoiman ulkopuolisille kotoutuja-asiakkaille, esimerkiksi kotona lapsia hoitaville vanhemmille.

Kuntien työvoimatarve on monilla aloilla kasvava, ja osaavan henkilöstön saatavuus on osassa kunnista merkittävä haaste. Maahanmuuttaneet voivat muodostaa tärkeän osan tätä työvoimapotentiaalia. Kielellinen kotoutuminen tukee siten sekä kotoutujien osallistumista työmarkkinoille että kunnissa tehtävää työtä työvoiman saatavuuden varmistamiseksi.

Kunnalla on merkittävä rooli myös lasten suomen tai ruotsin kielen oppimisen kannalta. Esi- ja perusopetuksessa opetuskielen tukiopetusta annetaan oppilaille, joilla ei ole riittävää opetuskielen taitoa perusopetuksen oppimäärän suorittamiseksi. Myös varhaiskasvatus on keskeinen osa kielellisen kotoutumisen kokonaisuutta. Säännöllinen osallistuminen varhaiskasvatukseen vahvistaa maahanmuuttajataustaisten lasten suomen tai ruotsin kielen taitoa ja tukee myös myöhempää koulupolulla menestymistä.

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa asetettiin tavoitteeksi, että noin 5–10 prosenttia maahanmuuttaneista kotoutuu ruotsin kielellä. Kuntaliitto tukee tavoitetta ja näkee sen muun muassa mahdollisuutena ruotsinkielisten alueiden työvoimapulan helpottamiseksi. Tavoitteeseen pääsemiseksi viranomaisten tulee tiedottaa selkeämmin mahdollisuudesta kotoutua myös ruotsiksi. Kuntaliiton kuntaverkostoissa useat kunnat ovat kuitenkin tuoneet esiin, että tiedottamisessa on edelleen puutteita, eikä maahanmuuttaneille anneta riittävästi tietoa mahdollisuudesta kotoutua kahdella kielellä.

Valmisteilla oleviin kotoutumislain muutoksiin ja kotoutumiskoulutuskokonaisuuden uudistamiseen (VN/33963/2024) liittyen, Kuntaliitto on lausunut, että koulutuskokonaisuuden uudistamisen kannalta keskeistä on, että rahoitus on oikein mitoitettu ja selkeästi perusteltu. Kuntaliitto nosti lisäksi esiin, että vapaan sivistystyön toimintaedellytysten heikkeneminen voi vaikuttaa kotoutumis- ja lukutaitokoulutuksen tuottajiin

ja siten työllisyysalueiden koulutusten hankintaan. Erityisesti ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen osalta esitetyt muutokset voivat heikentää nykyisten toimijoiden edellytyksiä jatkaa toimintaansa, mikä voi vaikeuttaa työllisyysalueiden mahdollisuuksia löytää ruotsinkielisen koulutuksen tuottajia. Tämä puolestaan voi heikentää hallitusohjelman tavoitteen toteutumista, että noin 5–10 prosenttia kotoutujista kotoutuu ruotsin kielellä.

Kotoutumislain uudistuksen myötä kunnille siirtyi kokonaisvastuu kotoutumisen edistämisestä. Samanaikaisesti kotoutumisen rahoitusta on kuitenkin toistuvasti leikattu. Rahoituksen riittämättömyys voi heikentää palvelujen saatavuutta ja tämä epäsuhta voi kasvattaa riskiä siitä, että kunnissa tarjolla olevat myös kielellistä kotoutumista tukevien palvelujen saatavuus heikkenee.

Lopuksi

Yhteenvetona Kuntaliitto toteaa, että hallituksen kielikertomus 2025 on tärkeä selvitys kansalliskielten ja muiden kotoperäisten kielten tilanteesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisen haasteista.

Vaikka taloudellinen tilanne ja kielitaitoisen henkilökunnan rekrytointi voivat aiheuttaa kunnille haasteita, ne eivät kuitenkaan ole hyväksyttävä syy kielellisten perusoikeuksien toteutumatta jäämiselle. Kuntaliitto tukee kuntia kielellisten oikeuksien toteuttamisessa.

Lopuksi Kuntaliitto korostaa kolmannen sektorin ratkaisevaa roolia kieliryhmien identiteetin ja yhteisöllisyyden ylläpitämisessä sekä kielten elinvoiman edistämisessä.

SUOMEN KUNTALIITTO

Ulf Stenman
Johtaja, ruotsinkieliset asiat

Johanna Lindholm
Asiantuntija